

LIDSKÁ DŮSTOJNOST

Etický princip-paradigma právního
systému-duchovní kořeny-
filozofická tradice-obsahové prvky

Úvodem

- Evokace
- souvislost s pracovním a osobním životem?
- ústava (LZPS)
- lidskoprávní dokumenty

Základní norma Ip dokumentů

- Vnitřní významová souvislost Id a Ip
- dvě otázky:
- 1. má smysl a platnost všeobecně uznávaných Ip svůj základ v důstojnosti člověka, a proto se stalo respektování Id univerzální základní normou?

A obráceně...

- 2. proto Ip – jako reálné garance svobody, které vplynuly z dějinných společensko-politických konfliktů – vyjadřují humánní obsah Id
- proto: **lidskoprávní důstojnost**

Základy a prameny

- Novověk, osvícenství (konec 18. stol.)
- důstojnost člověka, která mu náleží jako lidské bytosti – a tím každému člověku - bez ohledu na rasu, pohlaví, víru, zásluhy a vážnost
- vůdčí ideou společenského a politického života

Dva základní prameny

- Antické myšlení (zejména stoa – viz filozofická etika, filozofie)
- biblicko-křesťanská tradice

Nejvyšší morální princip

- tvoří krystalizační bod obrazu člověka, nejvyšší cíl a měřítko veškerého zodpovědného jednání v rámci dalších vědeckých disciplín
- představuje *nejvyšší morální princip* (tvoří první rovinu odůvodnění etiky, běžně se formuluje slovy, že je třeba konat to, co jsem poznali jako dobré, a vyvarovat se naopak tomu, co jsme poznali jako zlé)

Bezpodmínečný nárok

- bezpodmínečný nárok, jemuž podléhá každé jednání
- může znamenat *osobní důstojnost* člověka i způsob života, *podobu zdařilého života* ve smyslu lidsky důstojného života
- věcný důvod: rozumová svobodná bytost (mravní subjekt)
- Kritérium: lidská bytost

Člověk jako obraz a podoba Boží

- Hermeneutika biblických textů v dialogu s humanismem a dalšími vědami otevírá osvobozující perspektivy důstojnosti člověka
- obsahově bohatá a náročná biblická antropologie (s obrysy zdařilého lidského bytí) tvoří předpoklad biblické etiky
- teologický obsah vymezeného pojetí člověka stvořeného k obrazu Božímu se dále rozvíjí ve čtyřech základních vztazích lidského bytí:

- ve vztahu k Bohu (stvořenost);
- ve vztahu k druhému člověku (mezilidské vztahy, oboupohlavnost);
- ve vztahu k sobě samému (celistvost);
- ve vztahu ke stvoření (zodpovědnost)

Člověk jako imago Dei

- (Gen 1,26-27) (Gen 5,1-2) (Gen 9,6) (Ž 8,5a)(Sir 17,3-4) (Sir 17,6-7) (Mdr 2,23) (2 Kor 4,4.6b) (Kol 1,15) (Řím 8,29) (2 Kor 3,18) (Kol 3,9-11) (1 Kor 15,49)
- metafora sochy Boha byla přijata ze staroorientální teologie království (mocným a činným reprezentantem božstva král)

- funkci krále reprezentovat boha a jako jeho reprezentant udržovat a chránit božský řád světa (jeho právní a záchrannou moc)
- konkrétní obraz boha, pokud vykonává vládu
- podoba boha, pokud se srovnává jeho určitá vlastnost či jednání s božstvem

- Královská kvalita se pak v biblických textech připisuje celému lidstvu a tak se podpořila univerzalizace metafory královské sochy
- stvořen svým Stvořitelem, kterému tedy vděčí za celou svou existenci-
- vykresluje se jedinečný vztah člověka ke svému Bohu

- Boží vztah k člověku jako předpoklad sebeporozumění člověka, protože se pojem obrazu a podoby objevuje nejprve ve slovech vlastního Božího projednání a rozhodnutí:
 - osobní rozhodnutí a zvláštní tvůrčí akt Boží („učiňme člověka“, „k našemu obrazu“ či „v našem obraze“ či také „ve stínu“, tedy v Boží blízkosti)-
 - označuje postavení člověka, v němž je člověk člověkem

- člověk k obrazu Božímu pak znamená stání naslouchající, zastupující bytosti před Bohem, vztah člověka - stvořeného k podobnosti Božímu - ke svému původci jako vztah já-Ty

- Člověk tak vděčí za své stvořené bytí pouze stvořitelskému oslovení. Jeho stvořené bytí tedy **není výsledkem rozhodnutí vlastní svobody a uděleného povolení od druhých**. Vstupuje do bytí jako povoláný Bohem a trvání tohoto stvořitelského povolání ho udržuje v jeho existenci. Bůh volá člověka k bezprostřednímu vztahu, jenž člověka činí protějškem božského Ty a konstituuje jej v jeho lidském bytí osoby

- člověk určen k tomu, aby zacházel s ostatním stvořením jako jeho zodpovědný zmocněnec a správce, ne svévolně, protože jeho právo a povinnost vládnout jsou **zobrazující**
- výraz **podoba** chce zdůraznit blízkost, důvěrný a přátelský vztah a příbuznost, ale také poukázat na rozdílnost

- Vládnutí člověka ve světě nesmí ohrožovat člověka a vláda člověka nad člověkem falšuje obraz Boží
- každý člověk se směl a musel chápat jako **reprezentační obraz Boha** na zemi, participoval na Boží moci, směl si nárokovat svá práva a zároveň byl zavázán k vnímání královské zodpovědnosti vůči bližním a ostatnímu stvoření, a to člověk ve své celistvosti, tedy s konkrétním tělem, který takto symbolicky, svátostně zpřítomňuje Boha

- K vyznávanému a žitému zaslíbení o člověku jako obrazu a podobě Boží patří pak i svědectví zasazovat se za důstojnost člověka v různých oblastech
- také královská spravedlnost a ochrana slabých, vnímání odpovědnosti za druhé,
- a královský pár má tak zrcadlit bližním obraz Boží ve spravedlnosti a milosrdenství a vnímat tak jejich životní zájmy

- také aspekty výkonu moci ohledně potlačování a trestání zločinců
- použitím mocenských prostředků se nemyslí na brutální prosazení vlastních zájmů, ale na zachování řádu stvoření včetně zajištění životního prostoru, možností rozvoje a svobody před agresí a smrtelným násilím

- Při zkušenostech s násilím a při nějakém životním boji se může člověk zase rozpomínat na to, že byl Bohem původně zamýšlen lepší, pokojnější řád, a tak si uvědomit důstojnost a úkol člověka

„Co je člověk, že na něho pamatuješ“ (Ž 8,5a)

- Hospodin se ve svém jednání váže na člověka a skutečnost, že jej zahrnuje do svého působení, určuje úkol a postavení člověka ve světě
- *myslet na / vzpomínat / zamýšlet / pamatovat na* znamená, že Hospodin (ú)činně přistupuje k člověku, zabývá se jím, a obsahem tohoto přístupu je požehnání a spása

- (Ž 144,3) (Jób 7,17-18)
- *ověncit, opatřit korunou / učinit korunou (vrcholem)* znamená trvalý stav
- věnec či koruna cti, důstojnosti, zmocnění je přijatá a prožitá zkušenost záchrany, vysvobození, a tedy odůvodněním nově získaného života

- člověk bez této důstojnosti je doslova svlečen ze svého lidského bytí
- nabízí tak univerzální koncept proti ponížení člověka

Ježíš Kristus jako symbol pravého lidského bytí

- vrcholný obraz Boha, podle něhož může člověk poznat, jak nalezne sebe sama, svou identitu, a sice tím, že se účastní na tomto novém stvoření, že zakouší své znovuzrození
- obrazem Boha i lidstva, a to obrazem s konečnou platností, naplněním konkrétní lidské existence a cílovým údajem pro všechny lidi, podle něhož se mohou uskutečňovat; lidský život je tak plně smysluplný

- V Ježíši Kristu lze spatřovat krajní cíl a nejvyšší naplnění lidského života, vzor pravého lidského bytí a tedy porozumění tomu, co může pro všechny lidi znamenat život ve svobodě, lásce, spravedlnosti a solidaritě

- I když je způsob lidského života jakkoli znetvořen, deformován a zkreslen a jakkoli ho mohou utvářet deformující a zraňující sociální i tělesně-emocionální praktiky, člověk **nemůže být zbaven lidské důstojnosti** a dané hlubiny své osoby. Tím vším chce toto pojetí člověka a jeho důstojnosti přispět k nenáboženským kontextům humánní politiky a právní kultury a k sebekritické morální komunikaci, jež je zaměřena na univerzalitu

- Nikdo tak před Bohem neztrácí svou důstojnost za žádných okolností. Tato Boží opce pro člověka a zejména pro lidi, jejichž důstojnost je porušena, představuje existenciální základ pro prosazování myšlenky lidské důstojnosti, pro spravedlivé, pečlivé a solidární vzájemné setkávání lidí a pro princip **opce pro chudé**, tzn. zejména ponížené, pro ty, kdo jsou zbaveni svých práv

Člověk ve dvojím vydání: mužské a ženské pohlaví

- Příklady:
- diskriminace podle pohlaví a:
- *Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte, o obchodu s dětmi, dětské prostituci a dětské pornografii;*
- *Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi*

Úvahy teologické etiky

- normativní základ ve *stejné osobní důstojnosti ženy a muže*
- biblická koncepce *obrazu a podoby Boží* v živém *mužsko-ženském člověku* jako *královském člověku*
- vertikální linie se prodlužuje v horizontálním směru a znamená i odkázanost na *lidské ty*

- vzájemná odkázanost, sounáležitost, důvěra a blízkost ženy a muže
- (Gen 2,18.23-25)
- muž i žena jsou Bohem chtěni jeden pro druhého, ve svém vlastním bytí muže i ženy i v jejich dokonalé *rovnosti*. Oba mohou ve svém protějšku objevovat „druhé já téhož lidství“

- Představuje se tím **antropologický model** s rozdílností a vzájemností pohlaví, což předpokládá dva výrazy jedné podstaty člověka, přičemž mají tyto výrazy stejný původ
- neskýtá žádný podklad pro mravní legitimaci hierarchie pohlaví
- *důsledky pro mravní utváření vztahu muže a ženy ve všech oblastech soužití*

Fundamentální norma

- fundamentální norma, že musí vztahy mezi mužem a ženou i utváření diferenciací rolí podle pohlaví odpovídat **osobní důstojnosti obou pohlaví**. Jedná se o **model partnerství** se samostatností a se vzájemným přiřazením

Model partnerství jako kritické měřítko

- Model partnerství proto tvoří kritické měřítko, které se musí používat na vzorce individuálních vztahů i na společenské řády a struktury
- rozmanité vztahy mezi pohlavími od náhodných setkání přes spolupráci v zaměstnání či jinou společenskou spolupráci až k vztahu lásky a manželství

- *Model partnerství* vylučuje každý druh podřízenosti a nadřazenosti, jenž by byl spojen s upíráním práv a vlastní zodpovědnosti nebo s poručenictvím a zbavením svéprávnosti
- etablovat participaci:

- Tato participace požaduje nové a flexibilní přiřazování práv, rolí (očekávání od rolí) a dober pro obě pohlaví ve všech oblastech života, včetně vzdělání, práce, veřejných úřadů a pozic

- Z pohledu sociální etiky se partnersko-participační a tím spravedlivější utváření vztahu mezi mužem a ženou ukazuje zároveň jako klíčová otázka rozvojové politiky, orientované na chudobu, ve smyslu vytváření a podpory lidsky důstojných životních podmínek pokud možná pro všechny ženy, muže a děti

- vyžaduje překonávání, potlačování a společenské *odmítání každé formy násilí* ve vztazích mezi muži a ženami, prostřednictvím nichž se ženy a děti *degradují na objekt sexuálních žádostí nebo instrumentalizují pro demonstrování mužské moci*

- Prohlášení ke světovému étosu
(pokyn 4 *Závazek ke kultuře
zrovnoprávnění
a k partnerství muže a ženy*)

Výchova ke kultuře rovnoprávnosti mezi pohlavími

- Je třeba vychovávat k genderové rovnosti jako opaku genderové nerovnosti, nikoli jako opaku genderové rozdílnosti, a
- prosazovat ji ve společnosti, aby se skutečně projevovala ve všech sférách soukromého i veřejného života

- doplnění a konkretizace filozofie Úmluvy o právech dítěte - *Světová deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji a plán činnosti k realizaci světové deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji v 90. letech* jako výstup *Světové vrcholné schůzky o dětech*, organizované OSN:

- zdůrazňuje jako jeden z hlavních úkolů a závazků všeobecné posílení role žen a jejich *zrovnoprávnění*.
Dívkám se již od dětství musí dostat rovnoprávného zacházení i příležitostí

- Dokument *A World fit for Children* (o dvanáct let později reflektuje a rozvíjí před tím zmíněnou světovou schůzku):
- stanovuje zásadu *nevynechat žádné dítě*: všechna děvčata a všichni chlapci se rodí svobodní a rovni v důstojnosti a právech a proto musí skončit všechny formy diskriminace

- *poskytnout každému dítěti přístup ke vzdělání: všem dívkám a chlapcům se musí dostat přístupu k bezplatnému, obligatornímu a kvalitativně dobrému základnímu školnímu vzdělání a možnosti jej ukončit*

- společně utvářet svět, „v němž mohou všechny dívky a všichni chlapci prožívat své *dětství* – dobu hraní a učení, v níž jsou *milováni, respektováni a ceněni*, v níž se podporují a chrání jejich *práva* bez diskriminace, v níž jsou tím nejdůležitějším jejich *bezpečí* a jejich *blaho* a ve které se mohou vyvíjet ve zdraví, míru a *důstojnosti*.

Všeobecné prohlášení lidských povinností a vztahy mezi pohlavími

- *vzájemný respekt a partnerství: všichni muži a všechny ženy mají povinnost prokazovat ve svém partnerství vzájemný respekt a porozumění a partneři mají vnímat odpovědnost za péči o blaho toho druhého;*
- *rozumné rodinné plánování je odpovědností každého páru a vztah mezi rodiči a dětmi má obzvláště vzájemnou lásku, respekt, úctu a péči*

4. Instrukce Světového étosu:

- Prohlášení ke světovému étosu
(pokyn 4 *Závazek ke kultuře
zrovnoprávnění
a k partnerství muže a ženy:*

- *„mnoho lidí se ve všech regionech a náboženstvích snaží o život v duchu partnerství muže a ženy, o zodpovědné jednání v oblasti lásky, sexuality a rodiny. Přesto všude na světě existují odsouzeníhodné formy patriarchalismu, nadvlády jednoho pohlaví na druhém, vykořisťování žen, sexuální zneužívání dětí i nucená prostituce. Sociální rozdíly na této zemi vedou ne zřídka k tomu, že se zejména ženy a dokonce děti z méně rozvinutých zemí cítí být nuceny používat prostituci jako prostředek boje k přežití.*

A.

- *Z velkých starobylých náboženských a etických tradic lidstva zaslechneme příkaz: nesesmilníš! Nebo pozitivně: respektujte a milujte se navzájem! Rozpomeňme se proto znovu na důsledky tohoto prastarého příkazu: nikdo nemá právo, aby druhého ponižoval na pouhý objekt své sexuality, aby jej dostával do sexuální závislosti nebo v ní držel.*

B.

- *Odsuzujeme sexuální vykořisťování a diskriminaci podle pohlaví jako jednu z nejhorších forem ponížení člověka. Kde se – dokonce ve jménu náboženského přesvědčení – hlásá vláda jednoho pohlaví nad druhým a toleruje se sexuální vykořisťování, kde se podporuje prostituce nebo se zneužívají děti, tam je přikázán odpor. Nikdo ať se nemýlí: neexistuje skutečná lidskost bez partnerského soužití!*

C.

- *Proto by se už mladí lidé v rodině a škole učit, že sexualita zásadně není negativní ničivou nebo vykořisťovatelskou silou, ale silou kreativně utvářející. Má funkci utváření společenství, jež přitakává životu, a může se rozvíjet jen tehdy, když se žije v zodpovědnosti za štěstí také partnera.*

D.

- *Vztah mezi mužem a ženou nemá být utvářen poručenictvím nebo vykořisťováním, ale láskou, partnerstvím a spolehlivostí. Lidské naplnění není identické se sexuální rozkoší. Sexualita má být výrazem a potvrzením partnersky žitého vztahu lásky. Některé náboženské tradice znají také ideál dobrovolného zřeknutí se rozvíjení sexuality. Také dobrovolné zřeknutí může být výrazem identity a naplněním smyslu.*

E.

- *Společenská instituce manželství se při všech kulturních a náboženských rozdílech vyznačuje láskou, věrností a trvalostí. Chce a má garantovat mužům, ženám a dětem bezpečí a vzájemnou podporu i zajišťovat jejich práva. Ve všech zemích a kulturách se má zapracovat na ekonomických a společenských poměrech, které umožňují lidsky důstojnou existenci manželství a rodiny a především také starších lidí. Děti mají právo na vzdělání. Rodiče nemají využívat děti a děti rodiče; jejich vztah má být naopak nesen vzájemnou úctou, uznáním a péčí.*

F.

- *Být skutečně člověkem znamená v duchu našich velkých náboženských a etických tradic toto:*
 - *Místo patriarchálního ovládnání nebo ponižování, jež je výrazem násilí a často plodí protinásilí, vzájemnou úctu, porozumění, partnerství;*
 - *Místo každé formy sexuální vlastnické žádostivosti nebo sexuálního zneužívání vzájemný ohled, toleranci, ochotu ke smíření, lásku.*

Kantův význam pro odůvodnění **Id**

- **Člověk jako účel o sobě**
- **pojem lidské důstojnosti v kontrastu k ceně a hodnotě**
- **centrální pojem kategorický imperativ znamená nestrpět žádný odpor, být *bezpodmínečně platný***

Kategorický imperativ

- je tedy příkaz, jenž platí vždy, bezpodmínečně a zavazuje k určitému způsobu jednání, nezávisle na účelu nebo cíli, kterého chceme prostřednictvím jednání dosáhnout

Kategorický imperativ

- mravní příkaz platný kategoricky, naprosto, bez každého „když a ale“, tedy znamená musíš, což ale zahrnuje můžeš, jinak by totiž ono musíš bylo nesmyslné –
- bezpodmínečnost mravního požadavku svědčí o svobodě člověka k mravnímu jednání

Kategoricko-morální imperativ

- Kategoricko-morální imperativy mravnosti jsou kategorické proto, že je jejich platnost a závaznost nezávislá na našich subjektivních zájmech a sklonech
- takový kategorický imperativ přikazuje jednání jako absolutně nutné, aniž by se přitom předpokládal subjektivní zájem na jednání

Bezpodmínečnost Id

- Kant konstatuje, že musí existovat něco, co je v sobě dobré, a proto nepodléhá vnějšímu ohodnocení jako ceně na trhu, co je apriorní dobro, jako bezpodmínečné ustanovení,
- a označuje tak *bezpodmínečnost lidské důstojnosti*

Různé formulace

- Kant tento kategorický imperativ různě formuloval:
- 1. *„jednej tak, aby se maxima tvé vůle vždy mohla zároveň považovat za princip všeobecného zákonodárství.“*

K 1.

- Ovšem tato formulace nestačí k tomu, aby sloužila u každého lidského jednání jako směrnice, protože se toto zákonodárství vztahuje jen na vnější řád sociálního života, ale **mravnost** má co činit nejen s tím, co je třeba řídit prostřednictvím **zákonů**. Zákon může člověka zavazovat k tomu, aby nezabíjel, nekradl, ale už ne k tomu, aby pomohl bližnímu

Proto 2.

- *„jednej tak, jako by se maxima tvého jednání měla na základě tvé vůle stát obecným přírodním zákonem.“*

Od 2. ke 3.

- Jednání je mravní jen tehdy, když je vhodné nejen v sobě, ale když se současně shoduje s nejvyššími hodnotami. Takovou nejvyšší hodnotu pojmenovává i Kant a teprve tím dokončuje svůj systém morální filozofie:

3.

- *„jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy jako účel a nikdy pouze jako prostředek.“*
- před formulací vysvětluje:

Nejvyšší praktický princip

- „Má-li tedy existovat nejvyšší praktický princip, který je vzhledem k lidské vůli kategorickým imperativem, musí to být takový, který z představy toho, co je nutně účelem pro každého, poněvadž je to **účel sám o sobě**, tvoří **objektivní princip vůle**, a proto může sloužit za **obecný praktický zákon**. Základem tohoto principu je to, že **rozumná přirozenost** existuje sama o sobě jako účel.“

Nezadatelná hodnota každého člověka

- Pod pojmem lidstvo, lidství rozumí Kant nejen celek všech lidí, ale i **lidské bytí**, že je někdo člověkem
- požadavek z toho: člověk ve svém zacházení s lidmi nesmí každého člověka považovat **pouze** za prostředek a takto používat, ale **vždy** také jako **účel**, tj. jako bytost, která má hodnotu sama v sobě, a tuto **nezadatelnou hodnotu každého člověka** Kant nazývá **důstojností**

Povinnosti s tím spojené – **člověk není žádná věc**

- Vůči sobě samému: *„Člověk však není žádnou věcí, a proto ani něčím, čeho by se dalo použít jako pouhého prostředku, nýbrž musí být vždy v každém svém jednání považován za účel sám o sobě. Nesmím tedy nijak disponovat s člověkem v mé osobě, mrzačit ho, kazit nebo usmrtit.“*

Povinnosti s tím spojené – člověk není žádná věc

- Vůči druhým:
- *„...pak ten, který má v úmyslu jim něco lživě naslibovat, nahlédne hned, že si chce posloužit druhým člověkem pouze jako prostředkem, jako by tento druhý člověk v sobě zároveň neobsahoval žádný účel. Neboť ten, jehož chci tímto slibem užít ve prospěch svých záměrů, nemůže naprosto souhlasit se způsobem, jak s ním jednám, a tedy nemůže to být on sám, který činí účel tohoto jednání svým obsahem. Zřetelně bije do očí tento rozpor s principem druhých lidí tehdy, vezmeme-li v úvahu příklady útoků na svobodu a vlastnictví jiných. Neboť zde jasně vysvítá, že ten, kdo porušuje lidská práva, zamýšlí si posloužit osobou druhých jako pouhých prostředků, aniž by přihlédl k tomu, že jako rozumné bytosti mají být vždy zároveň ctěni jako účely, tzn. jako ti, kteří musí mít v sobě možnost obsahovat účel téhož jednání.“*

Důstojnost versus cena

- Rozumové bytosti stanovují účel a jsou obdařené autonomií mají
- absolutní hodnotu – **důstojnost**
- rozlišuje mezi relativní hodnotou relativních účelů a absolutní hodnotou objektivních účelů:

Relativní hodnota má **cenu**

- co má jen relativní hodnotu, má *cenu*
- *co má absolutní hodnotu, má důstojnost*
- také místo o absolutní hodnotě objektivních účelů hovoří o vnitřní hodnotě, to znamená o **důstojnosti** objektivních účelů

Objektivní účely jako účely samy o sobě

- *„Rozum vztahuje tedy každou maximu této obecně zákonodárné vůle ke každé druhé vůli a rovněž ke každému jednání vůči sobě samému, a to nikoli z důvodu nějaké jiné praktické pohnutky či budoucího prospěchu, nýbrž z ideje důstojnosti rozumné bytosti, která neposlouchá žádný zákon než ten, který si zároveň dává. V říši účelů má vše buď nějakou cenu, nebo důstojnost.“*

- *Namísto toho, co má cenu, lze klást i něco jiného jako ekvivalent, ale co naproti tomu je povzneseno nad jakoukoli cenu, a co proto nepřipouští žádný ekvivalent, má důstojnost. (...) ale to, co tvoří podmínku, za níž výhradně může něco být účelem o sobě, nemá pouze relativní hodnotu, tzn. nějakou cenu, nýbrž hodnotu, tzn. důstojnost.*

- *Tak je **moralita** podmínkou, za níž výhradně může být rozumná bytost účelem samým o sobě, protože jen na jejím základě je možné, aby rozumná bytost byla zákonodárným členem v říši účelů. A tak tedy jediné **mravnost a lidství**, pokud je lidstvo k ní způsobilé, mají **důstojnost**."*

- Co má **cenu**, má také hodnotu v sobě, ale může se vyvážit něčím jiným
- co má **důstojnost**, nemůže vstoupit do zvažení dober, už vůbec ne zvažení zboží, nemůže se vyvážit, vyrovnat, přepočítat, směnit

K ceně

- Co má tedy cenu, může vstoupit do konkurence s jiným dobrem – zbožím, které má zrovna tak svou cenu
- kde se za něco platí, uvede se předem za určité zboží určitá částka, vynáší se soud o přednosti/významu hodnoty

O ceně ještě

- Člověk může prodat určitou věc, kterou již nepoužívá, za **určitou cenu**
- může také chtít ze sběratelské vášně získat něco **za každou cenu**
- takovou **cenou** může být finanční obnos, nebo ale také jiná ekvivalentní věc – zboží
- také se hovoří o nákladech spojených s určitým jednáním, o **ceně**, která se musí vzít v potaz, aby se dosáhlo určitého cíle

Cena versus důstojnost

- Mít **cenu** tedy znamená, že mohu být něčím jiným nahrazen a tím používán jako prostředek pro něco jiného
- oproti tomu mít **důstojnost** znamená být účelem sám o sobě

Mravní autonomie

- Podle Kanta je důvodem toho, že má lidská přirozenost **důstojnost**, *mravní autonomie člověka*: jeho možnost se ve svobodě podřít mravnímu zákonu, tedy moci být mravním

Zákaz instrumentalizace

- Mít **důstojnost** pro Kanta znamená vlastnit nárok *nebýt instrumentalizován v jádru své osoby*.
S žádným člověkem se nesmí zacházet pouze jako s prostředkem pro uskutečňování účelů druhých
- ze subjektu lidské důstojnosti se nesmí učinit pouhý objekt použití cizí vůle
- dále se **důstojnost** každého člověka nesmí přepočítávat, zúčtovat za jiné účely, protože by jinak nebyla důstojností, ale *jen hodnotou* mezi jinými

- Co je nesměnitelné a neopakovatelné, co nelze již dále odvodit, se tak stává absolutním protipólem produkce zboží a je *mravně neprodejná*

Shrnutí a výtěšky

- *Lidská důstojnost* u Kanta označuje hodnotu, které je člověk **bezpodmínečně zavázán**, kterou nelze směnit za něco jiného, vyvážit něčím jiným
- co má **cenu**, nemá tuto povahu

Ekvivalent a morální jednání

- Koho něco nezajímá, jako například sport či určitý druh kultury, může si najít jiný druh zábavy jako ekvivalent, náhradu
- ale pro **morální jednání** neexistuje ekvivalent, toto jednání není možno nějak vyvážit, nelze za něj zaplatit nějakou **cenu**

„Drahá“ moralita

- „Něco stát“ může **moralita** v jiném smyslu, když někdo i přes odpor zůstane věrný svému svědomí, když dokonce v případě mučednictví zaplatí cenou svého života

„Drahý“ člověk

- Vystihují to například i tyto biblické verše: *„Bylo za vás zapláceno výkupné, nebudte otroky lidí!“* (1 Kor 7,23) a
- *„Bylo za vás zapláceno výkupné. Proto svým tělem a svým duchem, jež obojí náleží Bohu, oslavujte Boha“* (1 Kor 6,20)

- *zákaz totální instrumentalizace člověka*
- sebeúčel osoby tedy zabráňuje jednostranným pokusům instrumentalizovat člověka a projevuje se zvláště v situacích lidí, kteří nedisponují nebo nemohou disponovat vodítkem, jak se této instrumentalizaci bránit

Člověk jako osoba

- Pouze člověk jako osoba, tj. subjekt morálně-praktického rozumu, je vyvýšen nad každou cenu; protože jako takového je ho nutno chránit, tj. vlastní **důstojnost** (absolutní vnitřní hodnotu)

Kantův základ práva

- Z kategorického imperativu (viz 3. formulace) plyne **mravní základ práva**:
- „Každý člověk má zákonný nárok na respekt (úctu) od svých bližních, a vzájemně je také on k tomu zavázán vůči každému druhému“ (MM, učení o ctnosti)

Souvislost s **lidskými právy**

- Kant na začátku vlastních dějin Ip odůvodnil ideu, která se stala vůdčí ideou těchto dějin
- a která může sloužit pro výklad normativního významu, smyslu a základu **lidskoprávní důstojnosti**

Souvislost práva a mravnosti

- Pomocí **odůvodnění** práva v etice ukázal Kant nutné **rozlišování** mravnosti a práva
- **lidskoprávní požadavky** nejprve jako **etické postuláty**
- pak vyžadují uznání a uskutečňování skrze **právo**

Lidská práva jako protesty svobody

- **Lidská práva** jsou proto vždy protesty svobody proti násilí, proti moci, která nechce uznat svobodné sebeurčení jako takové
- uznat totiž svobodu politicky znamená dát jí **právní** skutečnost

Politicko-právní požadavek Ip

- Zahrnují v sobě politicko-právní požadavek: vejít jako **základní práva** s charakterem **pozitivního práva** do ústavy každého politické obce (státu)

Důstojnost a práva člověka jako právněetický základ nového mezinárodního práva

- Nutná normativní orientace v politice, vědě a technice – nelze ji omezovat na národní či regionální prostor
- podpora i ohrožení člověka (života, přírody)
- proto je OSN nejdůležitější formou zápasu o uznání **ld** a právně účinné prosazování **lp**

Tři kroky tohoto úkolu:

- 1. **vytvoření** společně vypracovaného katalogu lp, jichž není možné se vzdát
- 2. jejich **kodifikace**
- 3. jejich **institucionální prosazení**

Ke krokům

- 1. Všeobecné prohlášení Ip (1948)
- 2. Lp-pakty (1966)
- 3. otevřený úkol:

Vnitřní vztah Id a Ip

- Cesta k nalezení normativního konsensu v pluralitní společnosti a světě
- aby tomuto konsensu mohla náležet **právněetická závaznost**

Nápomocná teze:

- Normativní platnost požadovaných **lp** má svůj základ v tom, že jsou tato rozdílná **lp** dějinným výrazem vždy **bezpodmínečné důstojnosti člověka**
- **důstojnost člověka** je základ platnosti všech **lp**, který nelze relativizovat žádnými kontingentními podmínkami
- **ona** je kritickým měřítkem pro otázku, které dějinně podmíněné požadavky se mají uznat jako **lp**

Svoboda, rovnost, solidarita

- Tato „trikolóra“ označuje normativní prvky, které vyznačují úplný obsah svobody autentických Ip-požadavků a
- prokazuje je jako **právní požadavky** založené v **důstojnosti člověka**

VDLP – 1. čl.

- Rozum a svědomí mají značit smysl **mravní, bezpodmínečné a nezcizitelné svobody**, která je zde položena jako základ
- normativní svoboda, jež vytváří **humanitu** člověka a všech lidských společností
- ne antropocentrická svévolná svoboda, nebo dokonce egoistická vůle sebepotvrzování

- Člověk jako **zodpovědná světová bytost**
- na základě této **mravní konstituce** se uznává **každé lidské bytosti důstojnost (bezpodmínečná hodnota)**
- **Lp-důstojnost členů lidské rodiny** (lidstvo jako mravní jednota v obrazu rodiny)

Důvod platnosti **Ip**:

- Mravní idea lidstva ve dvojitým významu:
 - 1. jednota lidského pokolení v mnohosti individuí, národů a kultur i ve formě stále více pluralitních společností
 - 2. v každém jedinci

Závěrečná teze:

- Teprve v propojení **ld** ve smyslu stejné (rovné) svobody všech a lidstva jako bezpodmínečně zavazujícího solidárního společenství se může univerzální nárok **lp** a **lp-důstojnosti** plně uplatnit

- Abstraktní intelektuální znalost Ip-dokumentů v sobě ještě neobsahuje motivaci podle toho utvářet svůj život a své jednání (ještě potřebuje hlubší zdroj pohybu)
- čím je odůvodnění Id hlubší a úplnější, tím více síly připadá k mravnímu jednání a k reflexi, která je k tomu nezbytná
- proto motivující síla křesťanské víry: k morální angažovanosti i k etické reflexi

Obsahové prvky pojmu **Id**

- je potřeba se také zaměřit na *způsoby života*, v nichž se důstojnost člověka zpřítomňuje ve své plnosti a pak je i chránit
- **Id** je podmínkou možnosti, že se člověk uskutečňuje jako člověk

- **Nedotknutelná důstojnost lidské osoby** představuje **nejvyšší etický princip pro všechny lidi** a znamená především zásadní určení mravně dobrého a správného jednání, a to v oblasti individuálního i státního či církevního konání:
- **každého člověka je nutno respektovat kvůli němu samému a nikdo nesmí být obětován výhradně jako prostředek k cizímu účelu**

Spojení **Id** s **mravností**

- Proto je také **Id** úzce spojena s **mravností**:
- kdo respektuje tuto **důstojnost**, nemůže jednat jinak než **morálně**
- v uskutečňování **mravnosti** se respektuje **Id**
- **morální jednání** tak respektuje **důstojnost rovnocenné rozumové a svobodné bytosti**

Důsledek

- Lidé se tím principiálně zříkají toho, že se budou zneužívat a zvěčňovat
- tím se vytváří nedostupný, nedisponovatelný, právně žalovatelný životní prostor, jenž si lidé musí vzájemně přiznat, aby se mohli respektovat jako svobodné rozumové bytosti

Obsahové prvky

- Vypracování obsahových prvků **Id** patří k fixaci jádrové oblasti důstojnosti
- na tyto prvky se vztahuje garantování důstojnosti
- je třeba garantovat nutné podmínky pro postavení subjektu: *bazální funkční podmínky*, bez nichž se již předem nemůže rozvíjet svoboda jednání uložená v podstatě člověka

Bazální funkční podmínky

- *podmínky garantující existenci*
- *podmínky garantující subjekt*
- *podmínky garantující příležitosti*

Podmínky garantující existenci

- subjektivní právo na respektování svého života
- takto ústavněprávně zaručená Id má charakter obranného práva i charakter výkonu (stát: činit aktivní opatření k její realizaci a k jejímu zabezpečení) - včetně ochrany a umožnění příležitostí celostního rozvoje člověka
- týká se to i aspektu materiálního zabezpečení

- proto zahrnuje garance Id i komponenty **sociálního zabezpečení**, aby se občanům zajistila základna pro vedení života i v ekonomickém ohledu
- cílem takového poskytnutí pomoci je *vedení lidsky důstojného života*
- *právně závazné základní zajištění všech občanů, kteří nejsou schopni si zabezpečit zachování života*
- význam pro zabezpečení sociálně biologické existence člověka

Podmínky garantující subjekt

- jádrem zaručení **ld** je ochrana člověka před jeho zvěcněním, při němž se používá jako prostředek k dosažení cíle
- člověk tak nesmí být vystaven procesu nebo rozhodnutím, které principiálně zpochybňují jeho postavení subjektu ve smyslu autonomní bytosti

- zamezuje instrumentalizování člověka, prostřednictvím něhož mu připadá jen status objektu
- každá lidská osoba jedinečnou, nenahraditelnou skutečností bez ohledu na duševní postižení, tělesné onemocnění, nějakou nouzi či na nedostatek podmíněný věkem nebo dokonce bez ohledu na provinění

- *zabránění ekonomizaci, komercializaci lidského bytí:*
- při ní se člověku dostává stále více funkce zboží
- člověk je více než pouhý faktor produkce, který je možno výlučně hodnotit podle aspektu efektivity a výkonnosti
- zavazuje zákonodárce k tomu, aby vytvářel rámcové podmínky, které předem vylučují takovou ekonomizaci jedince a které při výkonech sociální práce zohledňují specifickou důstojnost člověka

- uznání *všeobecného práva na osobnost*:
- má rozsáhlou funkci zajistit rámcové struktury, které jsou nezbytné pro realizaci individuálního rozvoje

Podmínky garantující příležitosti

- člověku se poskytnou podmínky, které mu nabízejí možnost, aby vnímal své potenciální příležitosti rozvoje a participace
- na prvních dvou úrovních se formulovaly a normovaly primárně absolutní minimální standardy pro základní zabezpečení autonomie člověka

- zde se jedná o *aktivní povinnost podpory a pomoci*
- zjednávají se předpoklady pro konkrétní uskutečňování kvality subjektu
- *právo na dětství* (dosažení optimálního rozvoje dítěte)
- stát zasahuje do *rodičovské zodpovědnosti* jen v tom případě, kdy je ohroženo blaho dítěte

- Stát tak musí u podmínek garantujících příležitosti vykonávat aktivní politiku intervence a podpory
- platí to i při zjištění, že je tento odpovídající závazek spojen se značnými finančními prostředky

Snímek 117

I1

INST, 10/15/2007

Člověk jako **osoba**

- bytí, které se stává a je schváleno a garantováno Původcem života
- každý člověk od svého počátku je nejprve osobou, která se stává, rozvíjí a zraje, a není tedy osobou tím, že se stává, uskutečňuje
- osoba se proto neodvozuje z vyjmenovaných vlastností či schopností

Důsledek

- Důsledkem řečeného pak je, že je člověk jako osoba zodpovědný za bytí osoby své i druhých, a to z **individuálněetického** hlediska ohledně zacházení se sebou samým i s druhými, i z hlediska **sociální etiky** ohledně řádu a uspořádání soužití, které musí zohledňovat důstojnost lidské osoby

GS 27

- *„...každý musí považovat bližního, nikoho nevyjímaje, za druhé já a musí mít ohled především na jeho život a prostředky nutné k životu důstojnému člověka (srov. Jak 2,15-16) (...) máme naléhavou povinnost chovat se jako bližní vůbec ke každému člověku, a kdekoli se s ním potkáme, poskytnout mu účinnou službu...“*

Poslední cíl společnosti

- se spravedlivá společnost může uskutečňovat jen v úctě k transcendentní důstojnosti lidské osoby
- *„Společenský řád a jeho rozvoj tedy musí být neustále zaměřen k dobru lidských osob, neboť uspořádání věcí má být podřízeno řádu osob, a ne naopak...“ (GS 26)*

Princip personality

- *„lidská osoba je a musí být počátkem, nositelem i cílem všech společenských institucí...“ (GS 24)*
- **lidská osoba** ve své bezpodmínečné hodnotě – **důstojnosti** je tedy posledním, nezpochybnitelným měřítkem společenského řádu a utváření sociálních struktur

Princip personality

- tímto měřítkem tak není relativní, v zásadě zúčtovatelná hodnota vlastností a výkonů
- různé instituce ve společnosti prokazují své etické oprávnění tím, že zajišťují a umožňují - ne potlačují nebo maří - funkční podmínky uskutečňování a rozvoje **osobního lidského bytí**

Princip personality

- Proto: princip personality jako *sociální princip* či princip sociální etiky a v tomto smyslu etiky sociálních struktur

- O **správném a nesprávném jednání** tak musí být řeč na rovině jedince i na rovině společenských struktur, které svými normami, institucemi, zákony a předpisy toto chování určují-
- jako lidské produkty se pak mohou a mají měnit

- Je na místě, když děti i dospělí vědí, že se nesmí krást, ubližovat zvířatům, lhát, sprostě nadávat, brát drogy, pít alkohol, malovat graffity na cizí majetek, ovšem musí si především být vědomy toho, že se **lidská osoba v žádném případě nesmí instrumentalizovat pro cíle, které leží mimo její vlastní rozvoj**

Princip personality jako výchozí a cílový bod

- předchází všem sociálním strukturám a procesům a zahrnuje, že společenská zařízení jsou zde kvůli lidské osobě a mají sloužit jejímu rozvoji, bezpečí a jistotě
- **personalita** je tak principiálním výchozím a cílovým bodem křesťanské sociální etiky (viz později tento předmět)